

Pere Sihtkapitali seminar, 21. september 2024, Pühajärve

Vanemahüvitis ja sündimus: Eesti vanemahüvitise reformi analüüs

Allan Puur

Eesti demograafia keskus, Tallinna Ülikool

TALLINNA ÜLIKOOL

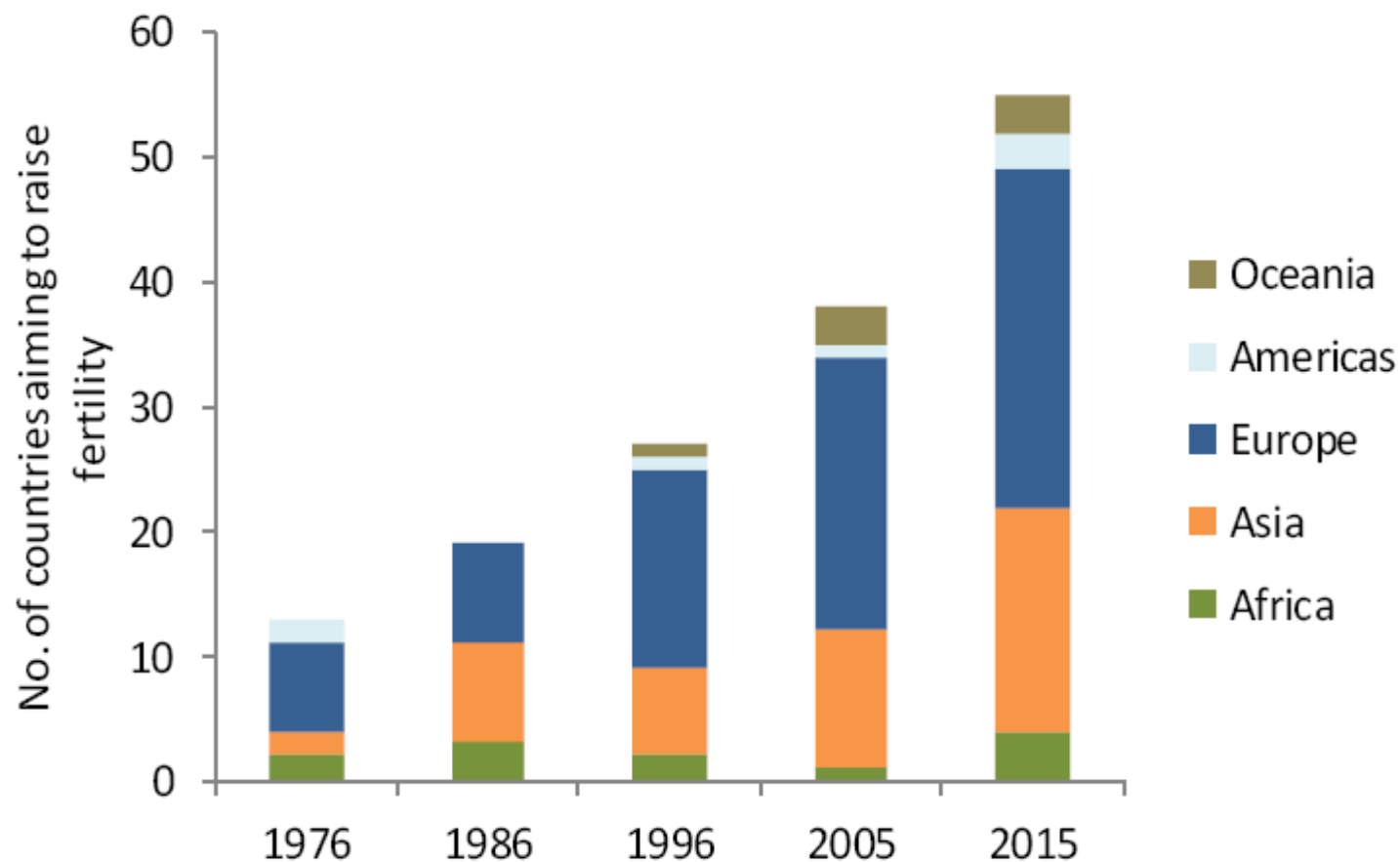
Eesti Demograafia Instituut

Teemad

- ▶ Taust
- ▶ Teooria ja varasemad uuringud
- ▶ Eesti vanemahüvitise süsteem
- ▶ Andmed ja meetodid
- ▶ Tulemused
- ▶ Kokkuvõte ja arutelu

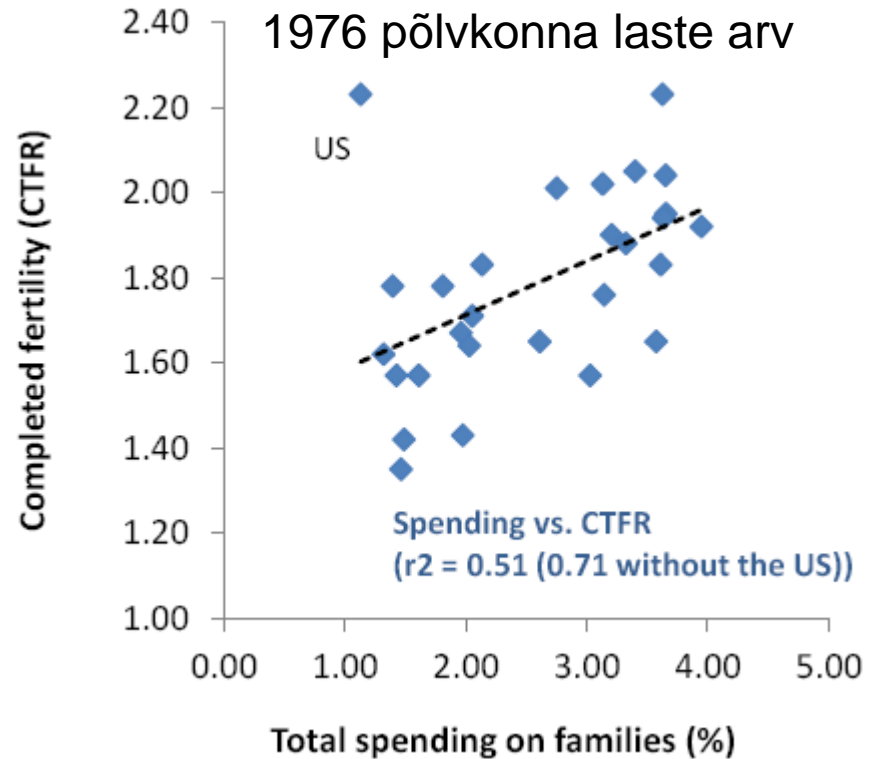
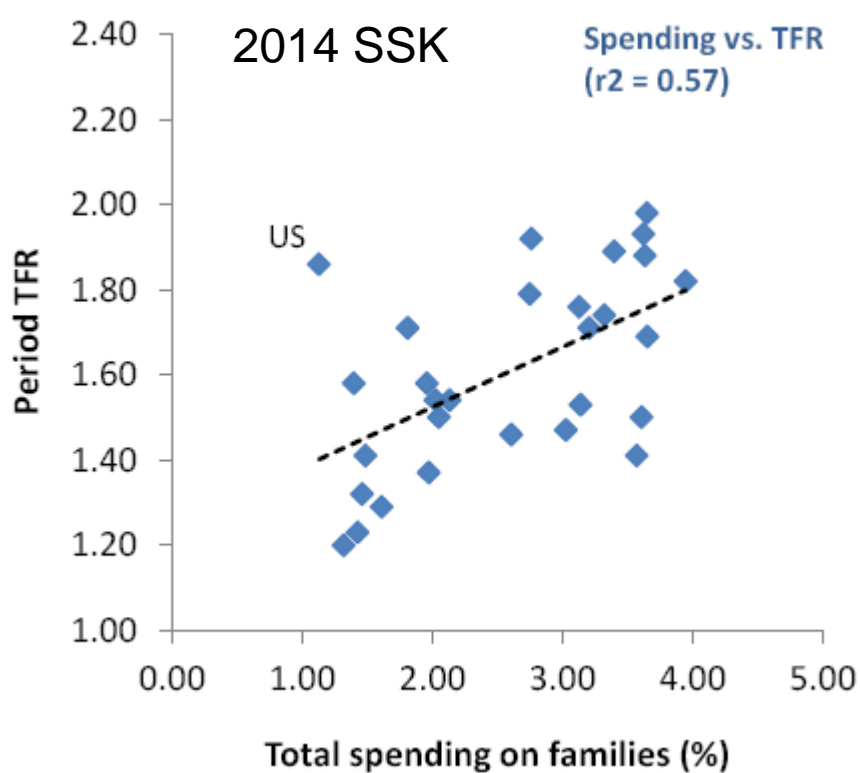
Riikide arv, mille valitsused soovivad sündimust suurendada, 1976–2015

Allikas: Sobotka, Matysiak, and Brzozowska (2019).

Seos perepoliitika kulude ja sündimuse vahel OECD riigid

Allikas: Sobotka, Matysiak, and Brzozowska (2019). Policy responses to low fertility: How effective they are?

Vanemahüvitise mõju: teooria

Mikromajandusliku sündimusteooria (Becker, 1960; 1991) järgi võib sissetulekust sõltuv vanemahüvitis mõjutada laste saamisega seotud valikuid kahe mehhanismi kaudu:

- ▶ **Sissetulekuefekt** (*income effect*) – vanemahüvitis suurendab pere sissetulekut ja aitab katta lastega seotud otsest kulu
- ▶ **Asendusefekt** (*replacement effect*) – vanemahüvitis pakub ajutist asendussissetulekut ja vähendab laste saamisega seotud alternatiivkulu (*opportunity cost*)

Varasemad uuringud: sünniajastus

- ▶ **Rootsis** kaasnes võimalusega säilitada lühikese sünnivahemiku (kuni 30 kuud) puhul varem määratud vanemahüvitise suurus **sünnivahemike lühenemine** (Hoem 1990; 1993; Andersson 1999; Andersson & Neyer 2008).
- ▶ Sünnivahemike lühenemist on **samuti** leitud **Austrias** seoses vanemapuhkuse pikendamisega 12 kuult 24-le (Št'astna & Sobotka 2009) ja **Tšehhis** (Št'astna, Kocourkova & Sprocha 2020).
- ▶ Sünnivahemike lühenemine oli Rootsis **hariduseti sarnane**, kuid **päritolu lõikes erinev** – immigrantidel sünnivahemike lühenemist ei tähendatud (Andersson, Hoem & Duvander 2006).

Varasemad uuringud: sündimuse tase

- ▶ Lalive & Zweimüller (2009) näitasid, et vanemapuhkuse pikendamisega **Austrias** kaasnes **teise lapse sünni tõenäosuse suurenemine** (10 aasta pikkune vaatlusaeg).
- ▶ **Austria** sama vanemahüvitise reformi analüüsinud Št'astna & Sobotka (2009) **ei leidnud**, et vanemapuhkuse pikendamisel oleks olnud **mõju** sündimuse tasemele.
- ▶ Št'astna, Kocourkova & Sprocha (2020) jõudsid järeldusele, et heldem vanemapuhkuse süsteem **Tšehhis** võrreldes **Slovakkia**ga on alates 1990. aastate lõpust kaasa toonud **teise lapse saamise tõenäosuse suurenemise**.
- ▶ Dahl jt (2016) vanemapuhkuse pikendamisega **Norras** 1992 kaasnes **laste koguarvu** mõningane **suurenemine** (14 aasta pikkune vaatlusaeg)

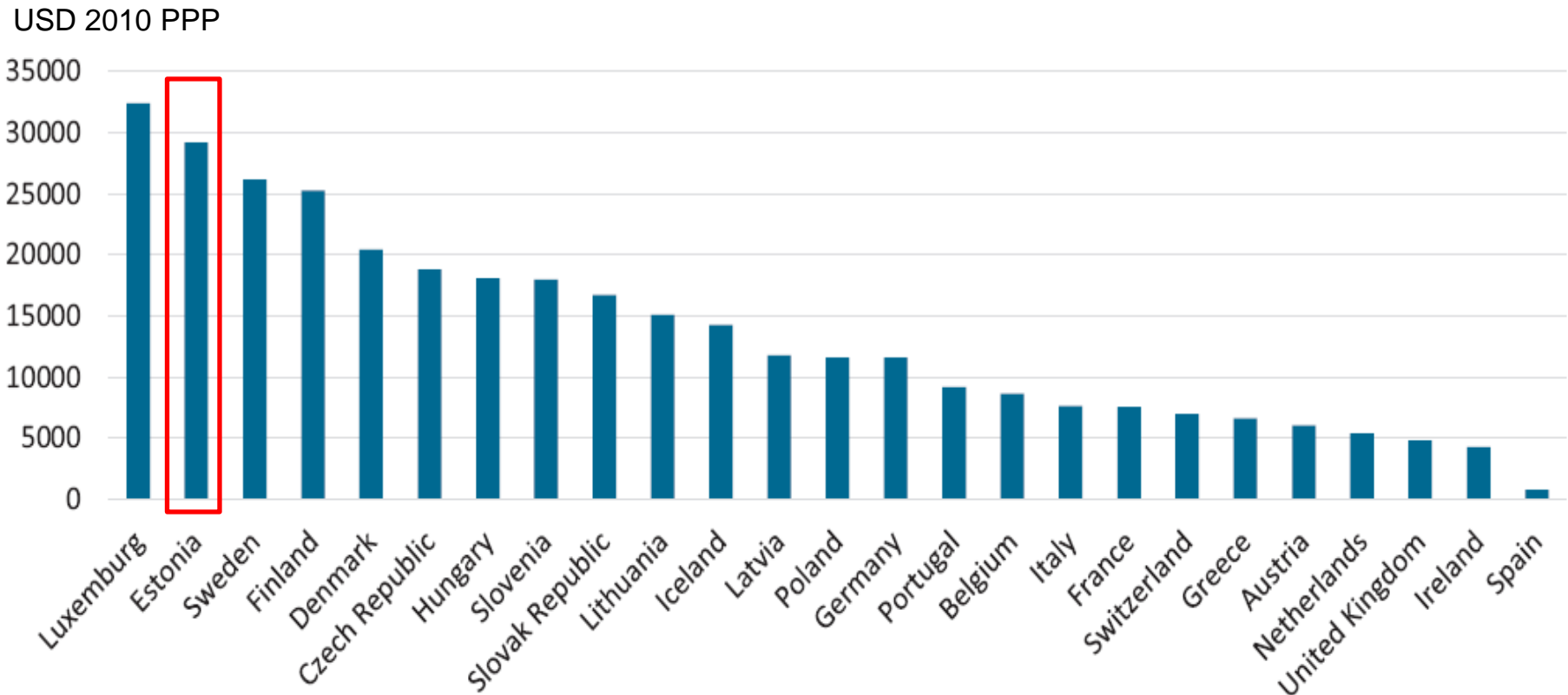
Eesti vanemahüvitise süsteem

- ▶ **Kõrge hüvitise määr** (100% eelnevast töötasust)
- ▶ **Kõrge maksimummäär** (3-kordne keskmine töötasu)
- ▶ **Pikk hüvitise maksmise periood** (2004.a 11 kuud, 2006.a 14 kuud, alates 2008. a 18 kuud)
- ▶ **„Kiiruspreemia“** (kuni 30-kuulise sünnivahemiku puhul säilib varem väljateenitud hüvitise määr, alates 2020. a pikendati 36 kuuni)
- ▶ **Vanemate vahel jagamine** (alates 2007. a 70 esimest päeva emale, alates 2020. a isale 30-päevane täiendav puhkus)
- ▶ **Jätkureform:** paindlikkuse suurendamine 2019. a alates

Võrdlev vaade: kulutused sünni/vanemapuhkusele ühe lapse kohta. OECD riigid, 2015

Allikas: Otto, Bártoová & Van Lancker 2021

Praxise analüüs

Andres Vörk, Marre Karu, Ene-Margit Tiit (2009). Vanemahüvitis: kasutamine ning mõjud tööturu- ja sündimuskäitumisele 2004–2007.

- ▶ **Andmed:** erinevad registrid (SKA pensioniregister, meditsiiniline sünniregister) ja küsitlusuuringud (LEU, ETU, ESU)
- ▶ **Metoodika:** käitumise võrdlemine enne (2000-3) ja pärast (2004-7), valdavalt kirjeldavad meetodid
- ▶ **Põhijäreldused:**
  - „**Suurenenud** on sündide osakaal, kus sünnivahe **on 1,5-2,5 aastat**“
  - „**Võib oletada**, et vanemahüvitis **julgustas** peresid 2. ja 3. last saama“
  - „Vanemahüvitise kehtestamine on **motiveerinud kõrgema haridusega ja kõrgema sissetulekuga** naised saama 2. või 3. last“

ÜRO rahvastikufondi analüüs

Tomáš Sobotka, Anna Matysiak, Zuzanna Brzozowska

▶ **10 madala sündimusega riigi poliitikate lühianalüüs:** Norra, Rootsi, Eesti, Venemaa, Jaapan, Korea, Prantsusmaa, Saksamaa, Rumeenia, Tšehhi.

▶ **Eesti vanemahüvitise kohta:**

„Period TFR showed a continued increase after the leave expansion; it jumped from 1.37 in 2003 (prior to the first leave expansion) to 1.72 in 2010 /.../ However, the tempo- and parity-adjusted TFRs increased only slightly after 2003 and cohort fertility rates have broadly stabilised. Thus, the expanded family policies have **contributed to a halting of the decline in cohort fertility** and to its subsequent stabilisation, but their **contribution to a sustained increase in period fertility appears to be rather modest**“
(p.45)

Policy responses to low fertility:
How effective are they?

Working Paper No. 1

May 2019

Technical Division

Working Paper Series

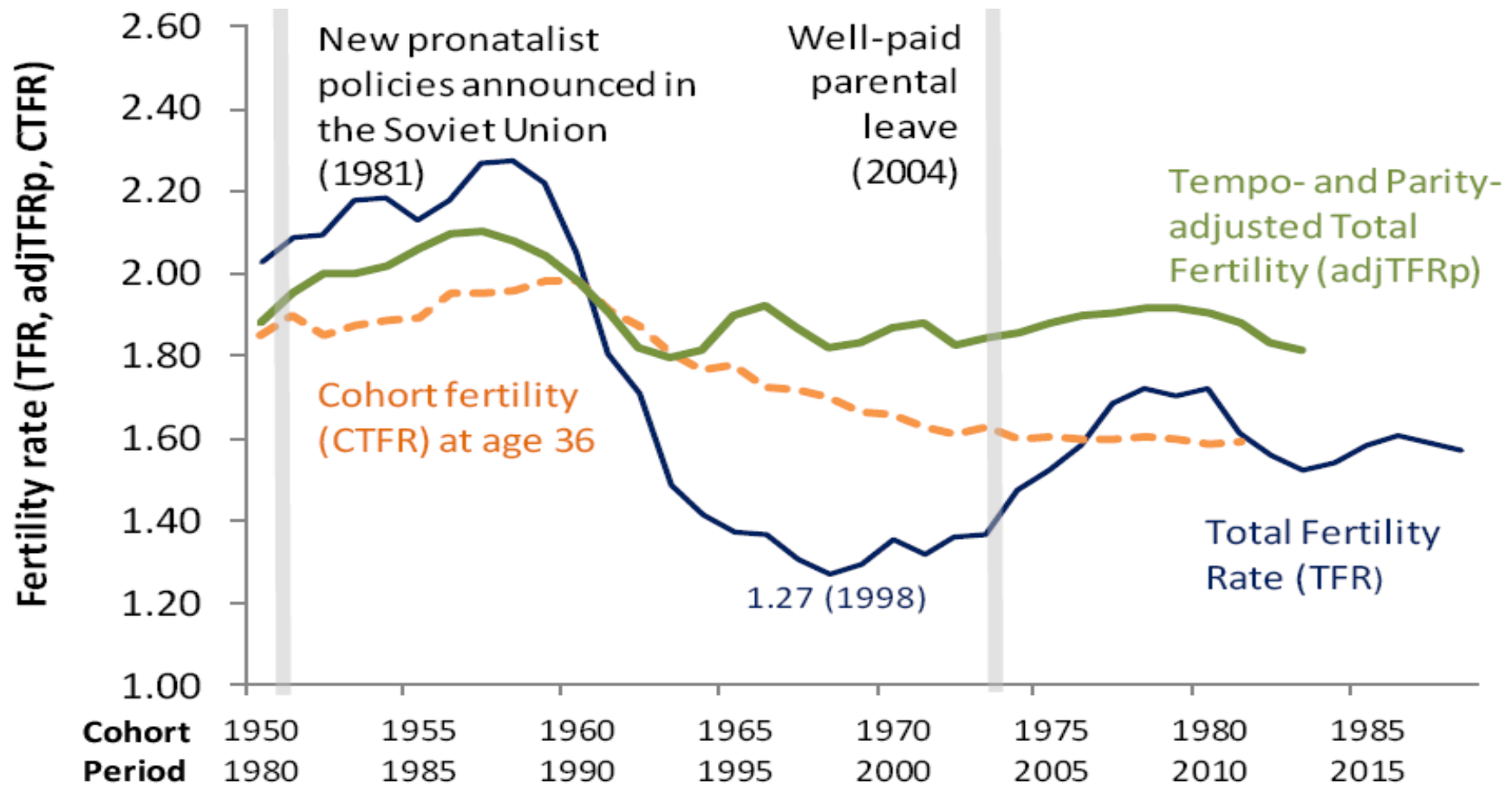
Population & Development Branch

TALLINNA ÜLIKOOL

Eesti Demograafia Instituut

ÜRO rahvastikufondi analüüs

Allikas: Sobotka, Matysiak, and Brzozowska (2019). Policy responses to low fertility: How effective they are?

Andmed, analüüsikogum ja meetodid

▶ Andmeallikad

Rahvastikuregister (sünnilood, abielulood)

Meditiiniline sünniregister (ema ja isa tunnused sünnivahemike algul)

Statistikaamet/Eesti Pank/Eurostat (makromajanduslikud tunnused)

▶ Analüüsikogum

1960–1999 sündinud naised, kes said esimese või teise lapse ajavahemikul **1993-2019** (naiste arv vastavalt **125284** ja **89936**)

▶ Sündmuslooline lähenemine

Analüüsikogumisse kuuluvaid naisi vaadeldakse alates esimese (või teise) lapse sünnist kuni järgmise sünnini või vaatluse alt väljumiseni surma, Eestist lahkumise, 45-aastaseks saamise või vaatlusaja lõpu (1.01.2020) saabumise tõttu.

▶ Meetodid

Kirjeldavad meetodid (sündimuse kestus kordajad, Kaplan-Meieri analüüs)

Sündmusloolised komposiitmudelid (mixture cure models)

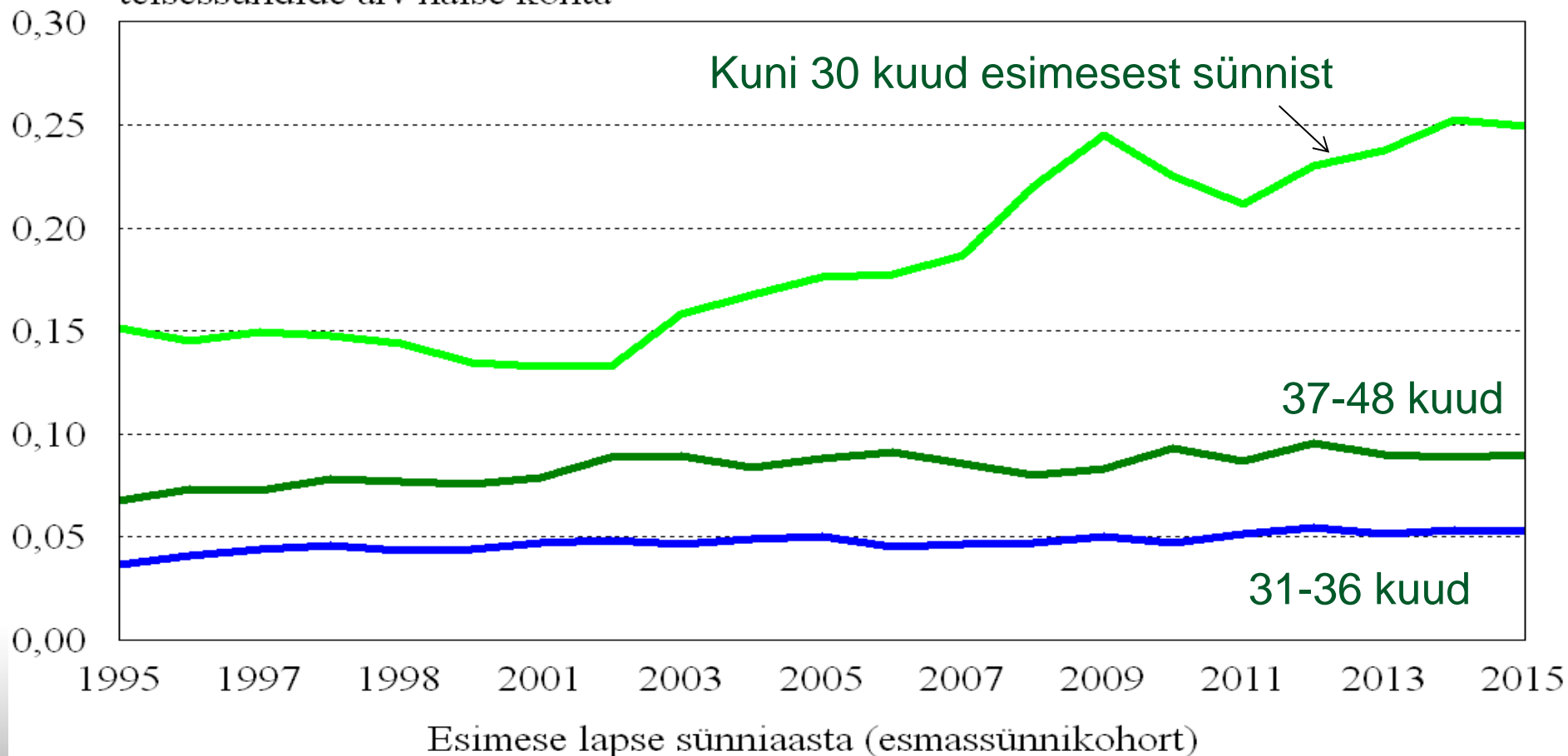

Tulemused I: kestusepõhised sündimuskordajad

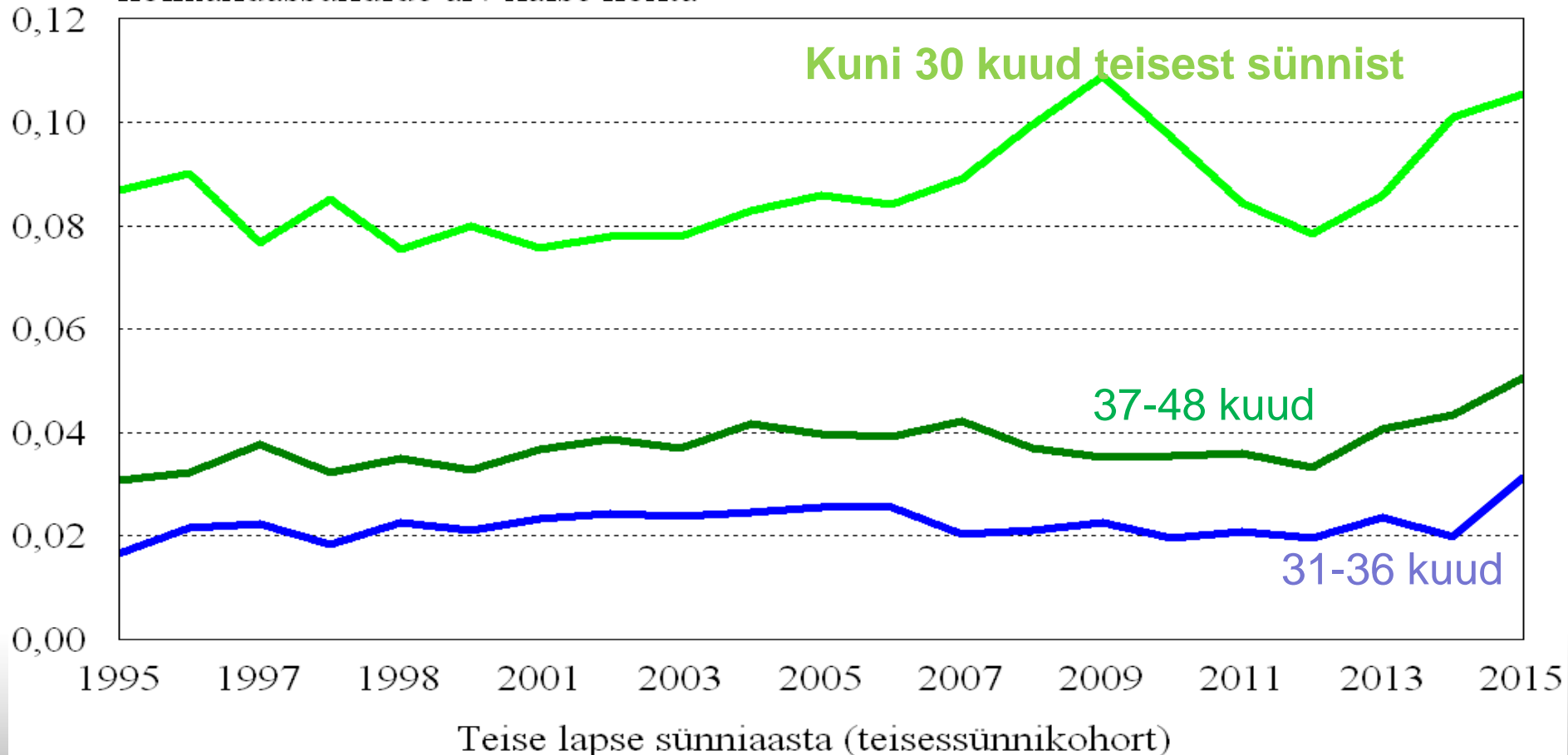
Kestuspõhine teisessünnikordaja: naised, kelle esimene laps sündis 1995-2015

teisessündide arv naise kohta

Kestuspõhine kolmandassünnikordaja: naised, kelle teine laps sündis 1995-2015

kolmandassünnide arv naise kohta

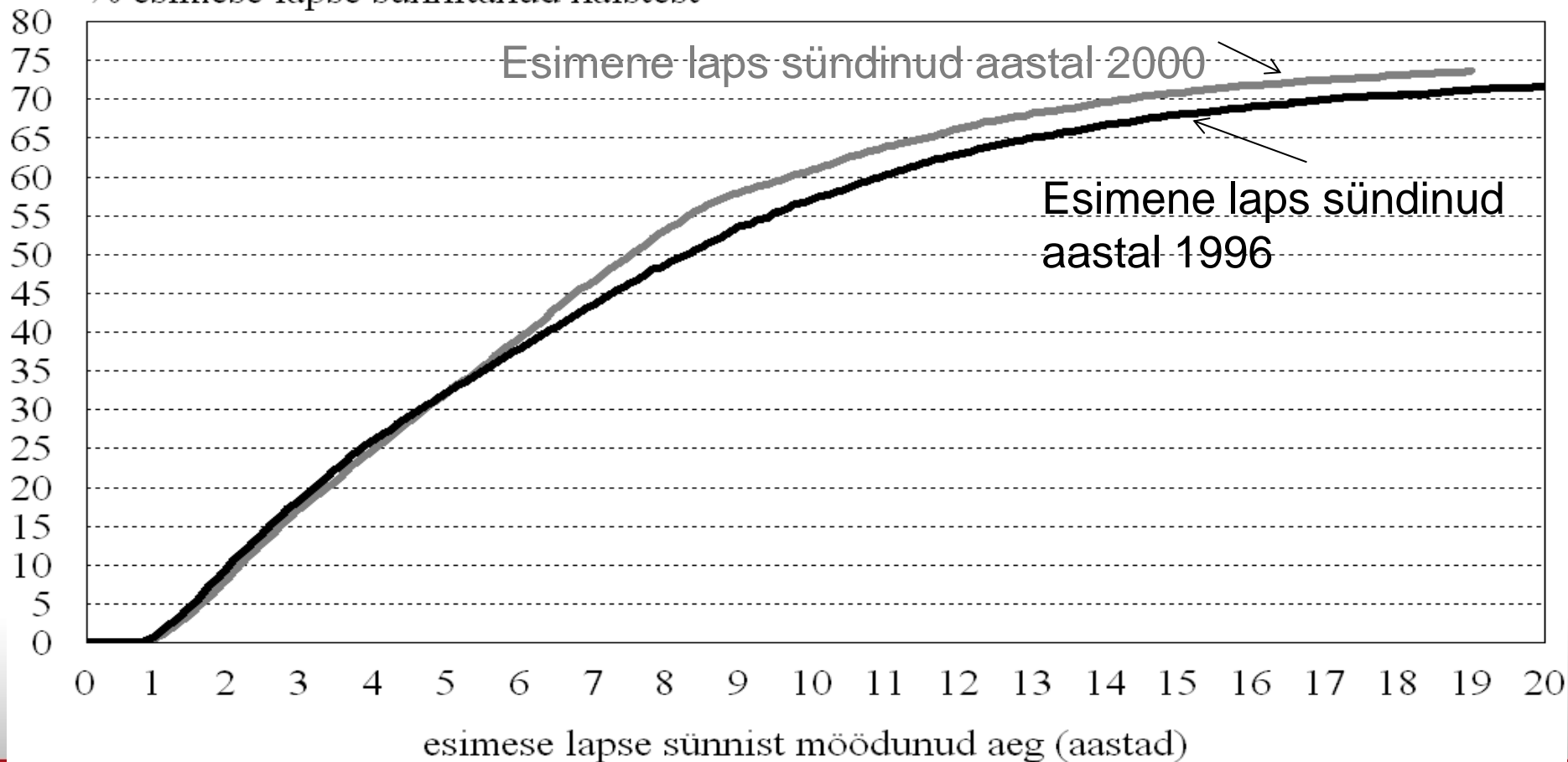

Tulemused II: Kaplan-Meieri analüüs

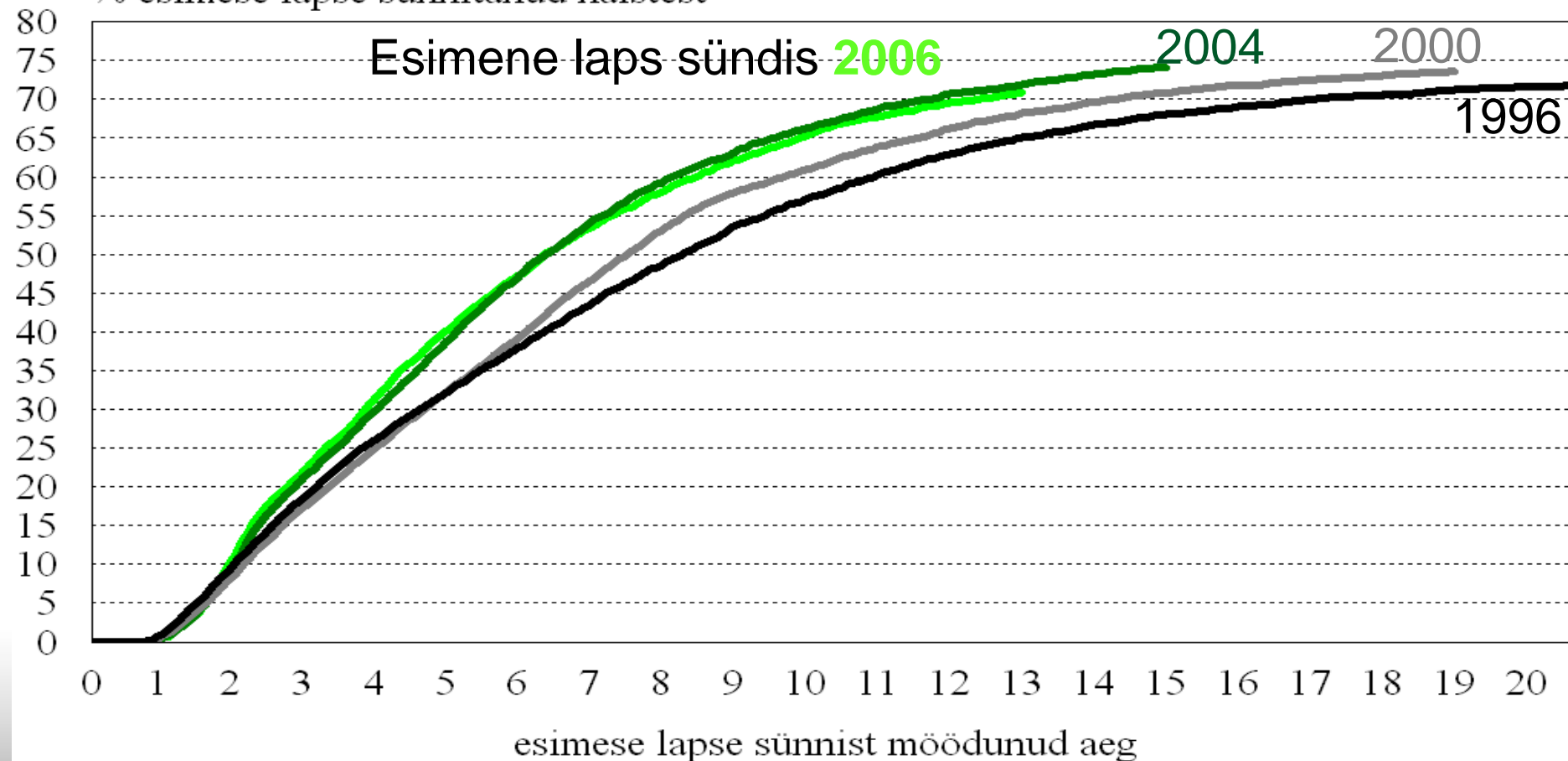
Teise lapse sünd: naised, kelle esimene laps sündis 1996 ja 2000

% esimese lapse sünnitanud naistest

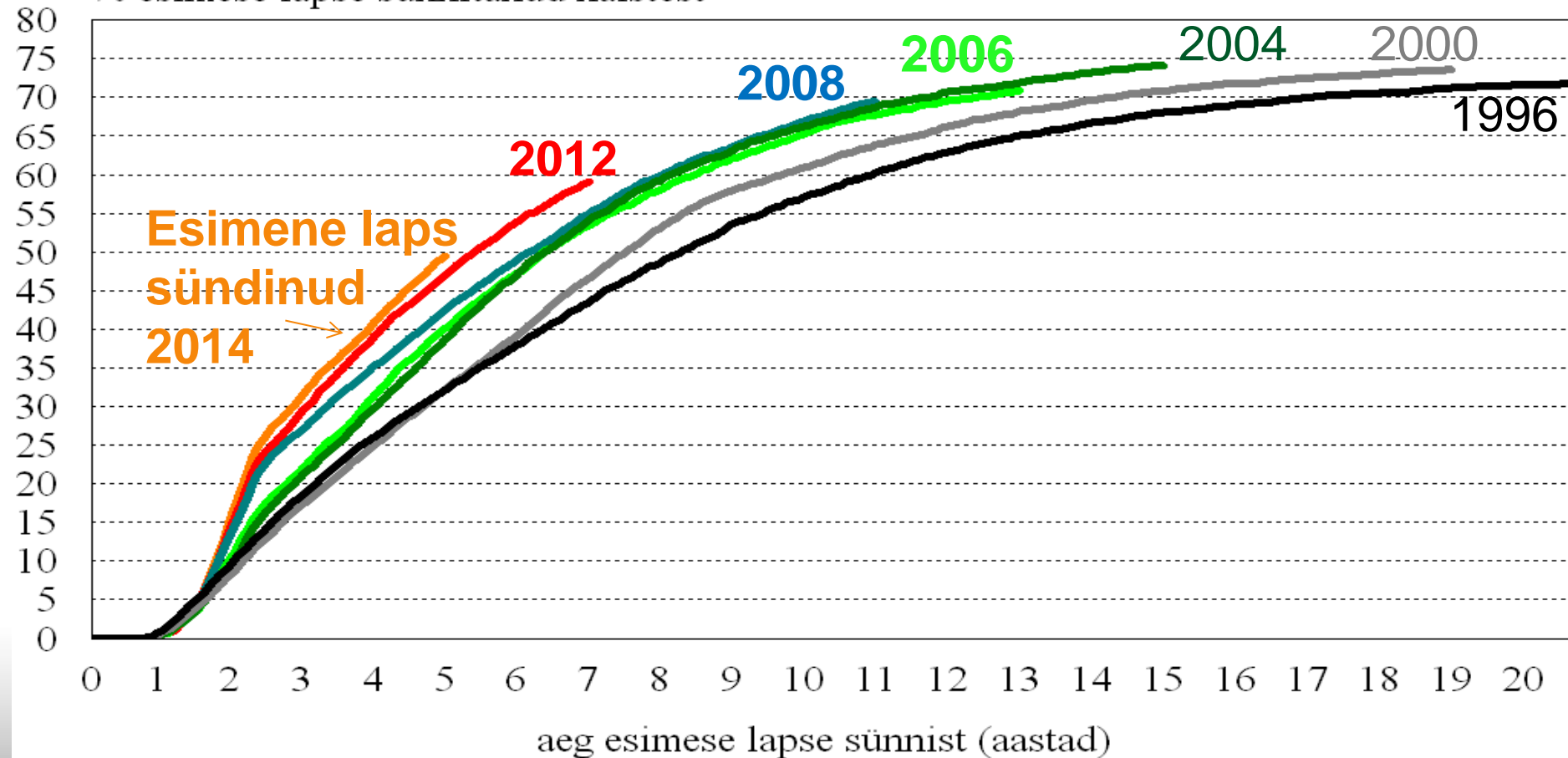
Teise lapse sünd: naised, kelle esimene laps sündis 1996-2006

% esimese lapse sünnitanud naistest

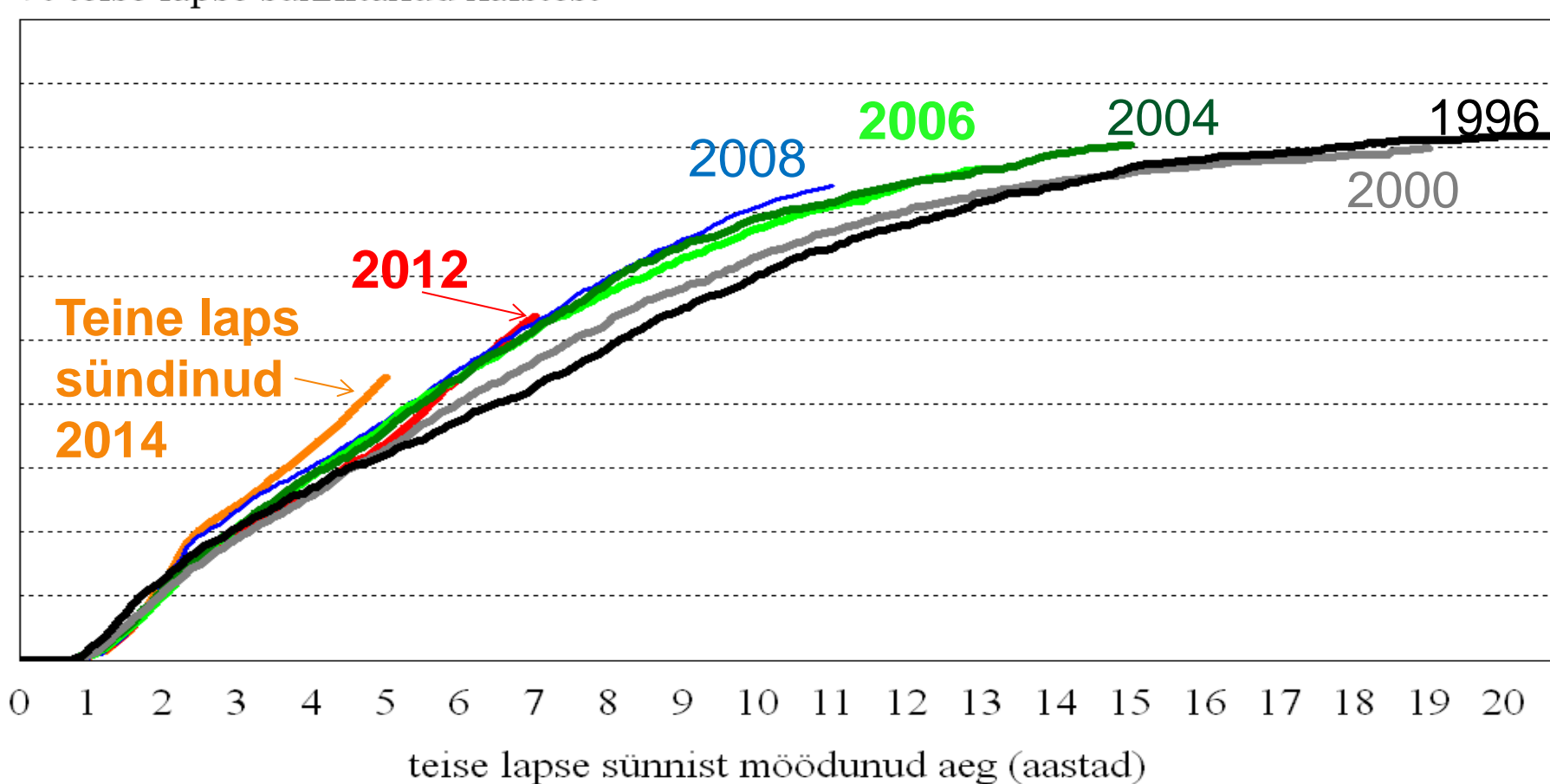
Teise lapse sünd: naised, kelle esimene laps sündis 1996-2014

% esimese lapse sünnitanud naistest

Kolmanda lapse sünd: naised, kelle teine laps sündis 1996-2014

% teise lapse sünnitanud naistest

Tulemused III: Sündmuslooline mudelarvutus

Sündmuslooline komposiitmudel (mixture-cure)

- ▶ **Sündmuse toimumise ja ajastuse koos modelleerimine**
  - ▶ **Sündmuse toimumise alamudel** (*incidence submodel*) – sõltuvtunnus on binaarne, näitab teise või kolmanda lapse sünni toimumist/mittetoimumist
  - ▶ **Sündmuse ajastuse alamudel** (*duration submodel*) – sõltuvtunnus näitab aega eelmisest sünnist teise või kolmanda lapse sünnini viinud raseduse alguseni (kuudes)
- ▶ **Sõltumatu tunnus**
  - ▶ **Vanemahüvitise reform** — binaarne tunnus, mis eristab vaatlusaega enne ja pärast vanemahüvitise reformi (1.01.2004)
- ▶ **Kontrolltunnused**
  - ▶ **Naise tunnused** – vanuserühm, kooseluseis, juriidiline perekonnaseis (aegmuutuv), haridustase, hõiveseisund/amet, rahvus, elukoha asulatüüp, eelmise lapse sugu, sünnipõlvkond
  - ▶ **Mehe tunnused** – mehe haridustase
  - ▶ **Makromajanduslikud tunnused** – tarbijausalduse indeks, SKT kasv, töötusmäär

Teise sünni tõenäosus ja ajastus: vanemahüvitise reformi mõju hinnang

Mudel	2. sünni toimumise alamudel (šansside suhe)	2. sünni ajastuse alamudel (sünnivahemik 1>2 pikkuse muutus)
M0 (ainult vanemahüvitise reformi tunnus)	1,96***	0,91***
M1 (M0+naise kontrolltunnused)	1,28***	0,87***
M2 (M1+mehe haridustase ja aegmuutuv perekonnaseis)	1,26***	0,87***
M3 (M2+makromajanduslikud kontrolltunnused)	1,25***	0,88***
* p<0.1, **p<0.05, *** p<0.001	2. sünni tõenäosus suurenes 5,5 pp	Sünnivahemik lühenes 12%

Kolmanda sünni tõenäosus ja ajastus: vanemahüvitise reformi mõju hinnang

Mudel	3. sünni toimumise alamudel (šansside suhe)	3. sünni ajastuse alamudel (sünnivahemik 2>3 pikkuse muutus)
M0 (ainult vanemahüvitise reformi tunnus)	1,74***	0,85***
M1 (M0+naise kontrolltunnused)	1,33***	0,87***
M2 (M1+mehe haridustase ja aegmuutuv perekonnaseis)	1,31***	0,87***
M3 (M2+makromajanduslikud kontrolltunnused)	1,34***	0,88***
* p<0.1, **p<0.05, *** p<0.001	3. sünni tõenäosus suurenes 3,7 pp	Sünnivahemik lühenes 15%

Kokkuvõtteks

▶ Vanemahüvitise reformiga kaasnes

- ▶ Nihe varasemast lühemate sünniintervallide poole
- ▶ Teise ja kolmanda sünni tõenäosuse suurenemine
- ▶ Suuremad muutused kõrgema hariduse ja sissetulekuga rühmades

▶ Mõned arutelüküsimused

- ▶ Kas tegemist on põhjusliku mõjuga?
- ▶ Kuidas hinnata täheldatud mõju suurust?
- ▶ Millist rolli mõju tekkes on mänginud Eesti vanemahüvitise süsteemi erinevad elemendid?
- ▶ Kas midagi saab öelda ka esimeste sündide kohta?

Aitäh kuulamast!

Artiklid

Puur, A., Abdullayev, S., Klesment, M., Gortfelder, M. Parental Leave and Fertility: Individual-Level Responses in the Tempo and Quantum of Second and Third Births. *Eur J Population* **39**, 22 (2023). <https://doi.org/10.1007/s10680-023-09669-0>

Abdullayev, S., Puur, A. Varying Responses to the Introduction of Earnings-related Benefits: A Study of 2004 Parental Leave Reform in Estonia. *J Pop Research* **41**, 22 (2024). <https://doi.org/10.1007/s12546-024-09342-1>

